RECENZE A ZPRÁVY

HISTORICKÁ GEOGRAFIE 49/ (2023)
https://www.hiu.cas.cz/periodika/historicka-geografie

Zdeněk KUČERA, Historický atlas Euroregionu Elbe/Labe / Historischer Atlas der Euroregion Elbe/Labe, [Ústí nad Labem], Euroregion Elbe/Labe 2022, 128 s. ISBN 978-80-11-00449-1.

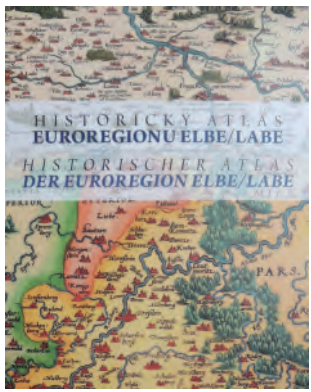

Vymezené území euroregionu zahrnuje (dle mapy na zadní straně obálky, kterou prezentuje na svých webových stránkách euroregion) na německé straně saské Zemské hlavní město Drážďany a Zemský okres Saské Krušnohoří – Východní Krušnohoří a na české straně okresy Ústí nad Labem, Litoměřice a části okresů Teplice a Děčín včetně euroregionální enklávy města Krásná Lípa. V tiráži je kromě hlavního autora textové části Mgr. Zdeňka Kučery uveden spoluautor Ing. Tomáš Kryl, kteří mají, jak je uvedeno v soupise literatury, zkušenosti s vydáváním obdobných kartografických publikací. Atlas vznikl při realizaci projektu Příhraničí na historických mapách, č. EEL-0774-CZ27.2.2021. Kniha obsahuje až na dvě výjimky historických map, a to *Germaniae Veteris typus* (s. 84-85) a výřez z Palackého 2. vydání *Historické mapy Čech*, pouze staré mapy a další vyobrazení. Veškerý text českých autorů je, jak stanovují evropské dotační podmínky pro euroregiony, v publikaci zveřejněn také v dalších oficiálních jazycích států, které jsou projektem dotčeny, tedy v tomto případě byl přeložen v úplnosti do němčiny.

Kniha je rozdělena do čtyř kapitol. V úvodní kapitole, pojmenované *Od pramene* (12 stran), je nastíněn, samozřejmě s ohledem na cíl, velice stručně politický vývoj území v okolí Labe, který končí konstitucí Euroregionu Labe v roce 1992. Nejstarší reprodukovanou mapou je výřez z Herefordské kruhové mapy světa, vlastně oltářního obrazu, z doby kolem roku 1280, se zákresem Prahy jakožto metropolí českého osídlení. Text k výřezu ovšem kromě Prahy nezmiňuje pojmenování Labe *Albana. fl.* mezi rovněž pojmenovanými Odrou a Veserou jakožto středobodu názvu euroregionu a území kolem středního úseku této řeky. V popiskách se Labe objevuje až u novějších map světa nebo Evropy či výřezů z nich, z nichž některé jsou u nás zatím méně známé, např. mapa světa z let 1410–1450 ze sbírek Vatikánských muzeí. Na reprodukovaných mapách světa Johannese Ruysche z roku 1508 a Petra Plancia z roku 1594 vidíme nepojmenované Labe, které při troše představivosti protéká horami na severozápadě Čech, tj. Krušnými horami. Reprodukované výřezy Orteliovy

a Waldseemüllerových map světa a mapy Evropy jsou v tomto ohledu již mnohem přesnější a podrobnější.

Ve druhé kapitole, nazvané *Českou kotlinou* (56 stran), je obecný komentář uveden citací z Kosmovy kroniky a ten je pak dál stručně rozveden pro českou část euroregionu. Následují reprodukce celkových map Čech, jejichž podkladem byla Klaudyánova mapa Čech z roku 1518. Přehled začíná kopií a zmenšenou kopií Münsterových map Čech, přičemž v popise obou map je vylíčen zdroj informací, které měl Sebastian Münster k dispozici. Následuje Zalteriho mapa Čech z 60. let 16. století, která je oproti mapovému podkladu orientována k severu, a dalších 12 vyobrazení celkových map Čech nebo jejich částí s dolním tokem Labe na našem území, zpravidla s přesahem do saského příhraničí, které vyšly v 16. a 17. století. Jedna dvoustrana je věnována mapovým miniaturám Čech a kuriozitám, které jsou s ohledem na rozměr originálu reprodukovány vcelku, i když v případě zmenšení reprodukce oproti originálu na úkor čitelnosti obsahu.

Kapitola pokračuje vyobrazením dalších celkových map Čech či jejích výřezů, konkrétně Litoměřicka. Ty začínají reprodukcí části Müllerovy rukopisné mapy Litoměřického kraje (1718), dvou českých částí Petriho mapy Saska (1764) a Jaegerovy mapy Litoměřického kraje (1789), přičemž u dvou posledně jmenovaných byly využity informace z Müllerovy mapy Čech.

Obsahově hodnotnější pro okolí Labe v české části euroregionu jsou samozřejmě od počátku 19. století vydávané a v publikaci otištěné mapy menších územních celků. Na s. 54–55 jsou mapová sekce č. 98 a výřez ze sekce č. 85 připsány Danielu Gottlobu Reymannovi. Ve skutečnosti je ovšem jedná o mapy Friedricha Wilhelma Streita, který vydával mapy ještě předtím, než začal mapy vydávat Reymann. Streitovy mapy jsou oproti Reymannovým mapám kresleny archaičtěji, hlavně co se týká terénních tvarů – kopců a hor. Reymann vyjádřil terén na základě Lehmannova šrafování, zvolil daleko jemnější kresbu než Streit, což mu umožňovalo zachytit při zvoleném měřítku 1 : 200 000 mnohem víc detailů. Reymann a jeho nástupci vydali 400 map (aktualizovaná vydání nepočítaje), u dalších téměř 50 map není jisté, zda skutečně vyšly tiskem. Labe a okolí v české části předmětného euroregionu vyšlo na Reymannově sekci č. 167 (poprvé nejspíš až v roce 1827), malé části také na sekcích č. 148 (kde je zachycena i celá německá část euroregionu), 149 a 168.

Obsah knížky zpestřují výřezy výškopisné mapy severních Čech Karla Kořistky s doprovodnými ilustracemi, Reussova geologická (petrografická) mapa širokého okolí údolí Bíliny a výřezy z Rybičkovy panoramatické mapy železniční trati z Prahy do Drážďan. Nepřesně je popsána mapa děčínského okresu na s. 66–67: autorem není Otto Hendel, nýbrž Otto Henckel, což vzniklo chybným čtením frakturních písmen „ck“ na mapě samotné, která zdánlivě vypadají jako písmeno „d“.

Třetí kapitola nazvaná *Saským Polabím* (50 stran) opět začíná reprodukcemi starých map velkých územních celků střední Evropy nebo jejich výřezů z raného novověku, na kterých tvoří saská i česká část euroregionu jen zlomek vyobrazeného úze-

mí s řekou a maximálně dvěma největšími saskými městy. Tyto reprodukce jsou přitažlivé hlavně pro milovníky starých map obecně. Následují pak reprodukce menších územních celků se vztahem k saskému Polabí, které v našich novodobých publikacích bývají prezentovány jen zřídka, ačkoliv některé z nich mají značný přesah do české části Krušných hor, na Děčínsko, Ústecko, případně dál do českého vnitrozemí.

Na vyobrazených podrobnějších mapách z 18. století, kde jsou zakresleny Drážďany na obou březích řeky, nás nesmí mást dvojí pojmenování obou kdysi samostatných měst. Dnešní historické jádro se zámkem, Semperovou operou aj. památkami na levém břehu, na mapách označované Neustadt (Nové Město), mělo také název Alt-Dresden (Staré Drážďany), zatímco město na pravém břehu, na mnohých mapách coby Altstadt (Staré Město), bylo pojmenováno ekvivalentem Neu-Dresden (Nové Drážďany). Otištěná Lotterova poštovní mapa Saska z roku 1760 a Schenkova mapa Míšeňska s vročením 1750 ovšem kladou Neustadt na pravý břeh Labe.

Na s. 118–119 je reprodukována další Streitova mapa (Sasko – sekce č. 19), která je opět připsána Danielu Gottlobu Reymannovi. Zachycuje území jižně od Drážďan. Německá část euroregionu, které je věnován poněkud menší rozsah než jeho českému protějšku, je ale pestřejší v prezentovaném obrazovém materiálu, protože přibližuje alespoň jeden plán Drážďan (Seutterův zhruba z let 1750–1755) i veduty a turistické mapy Saského Švýcarska.

Závěrečná čtvrtá kapitola *K vodám moří a oceánů* (7 stran) komentuje některé přírodní, historické a kulturní zajímavosti a kromě několika starých map malého měřítka, které se vztahují k euroregionu, vidíme ukázky map z I. vojenského mapování Rakouska-Uherska, v německé části výřez z tištěné speciálky Drážďan z roku 1821. Národnostní poměry v severozápadních Čechách přibližuje před polovinou 19. století výřez z mapy *Slovanský zeměvid* Pavla Josefa Šafaříka. Kapitola je rovněž doplněna malým slovníčkem geografických termínů, seznamem významných mapových tvůrců (Edvard Fastr nepůsobil jen v Lounech a v Praze, předtím ještě v Jaroměři a v Jilemnici) a soupisem literatury. Zdroj, kde jsou originály map a dalších vyobrazení uloženy, je uveden jen výjimečně, u naprosté většiny autor deklaruje, že jsou ve vlastnictví soukromých sběratelů.

Pro obě části euroregionu byl k vybraným místním a pomístním názvům, které se na starých mapách vyskytují, vytvořen dvoujazyčný srovnávací přehled, jak jsou na originálech uvedeny. Gramatická nepřesnost se objevuje u překladu termínu *vodní toky* (*Fließgewässer*). Z hlediska reprezentativnosti tematické škály reprodukovaných map či jejich částí je ovšem třeba konstatovat, že mnohé v publikaci postrádáme – neobsahuje žádné mapy bojišť, ukázky lesnických map nebo map vzniklých v souvislosti s regulací páteřní řeky (Labe); jediným reprodukovaným plánem města je výše uvedený Seutterův plán Drážďan.

Günter Fiedler